

УДК 336.77:334.012.6(477)

Алла Абрамова

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ**

Алла Абрамова

**МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗРАБОТКЕ МОДЕЛЕЙ ФИНАНСОВОГО
ОБЕСПЕЧЕНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА**

Alla Abramova

**METHODOICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF A MODEL FOR
FINANCIAL SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM BUSINESS**

Запропоновано механізм економічного обґрунтування доцільності використання фінансових ресурсів банківських установ та держави, який передбачає визначення потреб у фінансуванні суб'єктів малого та середнього бізнесу (МСБ), здійснення пошуку шляхів фінансування МСБ, встановлення пріоритетних сегментів МСБ, на користь яких необхідно та економічно вигідно спрямовувати фінансове забезпечення, обґрунтування необхідності дослідження умов гарантування повернення кредитних коштів суб'єктами МСБ фактичним позичальникам, необхідність моніторингу ефективності фінансового забезпечення МСБ.

Ключові слова: фінансові ресурси; МСБ; банк; фінансове забезпечення; гарантування кредиту.

Рис.: 1. Бібл.: 4.

Предложен механизм экономического обоснования целесообразности использования финансовых ресурсов банковских учреждений и государства, предусматривающий определение потребностей в финансировании субъектов малого и среднего бизнеса (МСБ), осуществление поиска путей финансирования МСБ, установление приоритетных сегментов МСБ, в пользу которых необходимо и экономически выгодно направлять финансовое обеспечение, обоснование необходимости исследования условий обеспечения возврата кредитных средств субъектами МСБ фактическим одолжителям, необходимость мониторинга эффективности финансового обеспечения МСБ.

Ключевые слова: финансовые ресурсы; МСБ; банк; финансовое обеспечение; обеспечения кредита.

Рис.: 1. Библ.: 4.

The mechanism of economic substantiation of the feasibility of using financial resources of banking institutions and the state is proposed, which provides for the definition of financing needs of SME entities, the search for ways to finance SMEs, the establishment of priority segments of SMEs, in the interest of which it is necessary and economically beneficial to direct financial support, justification of the need to study conditions guaranteeing the repayment of credit funds by the entities of the SME to the actual borrowers, the need to monitor the effectiveness of finance providing SMEs.

Key words: financial resources; SMEs; bank; financial security; loan guarantee.

Fig.: 1. Bibl.: 4.

JEL Classification: G21

Постановка проблеми. Кардинально змінити середовище бізнесу в Україні можна лише на основі ефективного фінансового забезпечення малого та середнього бізнесу (МСБ). В ідеалі фінансове забезпечення МСБ передбачає надання позичкових коштів усіма способами: не лише у формі банківського кредитування, бюджетних кредитів і позик з фондів підтримки підприємництва, а і позик кредитних спілок, ломбардів та інших фінансово-кредитних установ. Практика переконує, що цього недостатньо. У разі неможливості отримувати кредити офіційно МСБ користуються послугами «чорного» ринку кредитів, які можуть призвести до банкрутства суб'єктів МСБ.

Фінансове забезпечення МСБ необхідно здійснювати на основі інформаційної бази, яка дозволяє всебічно оцінити сучасний стан, встановити фактори впливу, виявити проблеми і визначити перспективи розвитку бізнесу. Тому для адекватної оцінки стану фінансового забезпечення МСБ доцільно використовувати систему показників, за допомогою яких визначається рівень фінансового забезпечення МСБ та рівень доступності фінансово-кредитного середовища для нього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до проблем фінансового забезпечення МСБ проявили такі науковці і практики: Н. Блащук-Дев'яткіна, П. Буряк, З. Варналій, В. Геєць, О. Дзюблюк, О. Кужель, М. Савлук та інші.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В опублікованих працях фінансово-кредитні відносини між МСБ і банками досліджена недостатньо, а питання ефективності банківського фінансового забезпечення, комплексний аналіз досвіду та результатів роботи банків з МСБ, неадаптоване інституційне середовище, інструментарій банківського кредитування МСБ залишаються малорозробленими.

Метою статті є розробка науково-практичних рекомендацій щодо активізації фінансового забезпечення банківськими установами МСБ через механізм економічного обґрунтування доцільності використання фінансових ресурсів банків і держави.

Виклад основного матеріалу. Оцінювання стану фінансового забезпечення МСБ доцільно здійснювати за використанням системи показників банківських звітів та підсумків Регіональних фінансових програм підтримки (далі – РФПП) МСБ. Зокрема, рівень підтримки МСБ державними органами влади в області доцільно встановити на базі розрахунку комплексу індексів та зведеного індексу з використанням формули середньої геометричної. Так, індекс рівня фінансової підтримки МСБ органами державної влади ($I_{дп}$) розраховується за формулою (1).

$$I_{дп} = \sqrt[4]{\frac{1}{i_1} \cdot \frac{1}{i_2} \cdot i_3 \cdot i_4}, \quad (1)$$

де i_1 – індекс зміни податкового навантаження на МСБ, які застосовують спеціальні режими оподаткування;

i_2 – індекс зміни середнього обсягу надходжень єдиного податку, що сплачується у зв'язку із застосуванням спрощеної системи оподаткування в розрахунку на одного суб'єкта МСБ;

i_3 – індекс зміни віддачі державних інвестицій у розвиток МСБ;

i_4 – індекс зміни частки МСБ, які отримали підтримку в межах заходів підтримки, затверджених на регіональному рівні [3, с. 5].

Індекси i_1 - i_4 розраховуються як відношення показників стану державної підтримки МСБ у звітному періоді до показників базового періоду. А використання середньої геометричної для цілей аналізу рядів динаміки обумовлено складністю визначення ваги конкретних показників стану, можливістю привести до єдиного знаменника показники, вимірювані в різних одиницях.

Для характеристики підтримки МСБ органами державної влади використовується поняття податкового навантаження та обсягу надходжень податків від МСБ. За своєю суттю поняття підтримки є зворотним вказаним показниками, тому при розрахунку індексу рівня підтримки МСБ органами державної влади використовуються показники обернено пропорційні показникам навантаження: податкове навантаження, середній обсяг надходжень єдиного податку, що сплачується у зв'язку з застосуванням спрощеної системи оподаткування МСБ, віддача державних інвестицій у розвиток МСБ, частка МСБ, які отримали державну підтримку, інтегральний індекс рівня підтримки МСБ органами державної влади [3, с. 3].

Рівень доступності фінансово-кредитного середовища для МСБ оцінюється шляхом обрахунку індексу доступності фінансового середовища для МСБ ($I_{фс}$), який розраховується за такою формулою (2).

$$I_{фс} = \sqrt{i_1 \cdot i_2}, \quad (2)$$

де i_1 – індекс зміни середнього розміру кредиту, виданого МСБ;

i_2 – індекс зміни частки кредитування МСБ в обсязі кредитування [2, с. 39].

Вважаємо, що серед факторів, які можуть негативно вплинути на стан доступу до фінансово-кредитних ресурсів МСБ, належать: скорочення обсягів ресурсів і можливостей інвестування, криза ліквідності банків, зниження показників поповнення оборотних коштів МСБ, а також можливість інвестування в основний капітал.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

За таких умов пропонуємо власний методичний підхід до розробки програм фінансового забезпечення МСБ. На нашу думку, необхідно провести економічне обґрунтування доцільності використання обмежених фінансових ресурсів, спрямованих на фінансове забезпечення бізнесу. Тому таке економічне обґрунтування доцільності використання фінансових ресурсів як банківських установ, так і держави необхідно здійснювати за такими послідовними етапами (рис.).

Рис. Механізм економічного обґрунтування доцільності використання фінансових ресурсів банківських установ і держави

Джерело: складено автором.

Лише за умови поетапного дотримання вказаних кроків можливо констатувати факт ефективного фінансового забезпечення МСБ.

Детальніше охарактеризуємо зміст кожного етапу.

1. Визначення реальної потреби у фінансуванні МСБ. У сучасних економічних умовах кожен суб'єкт МСБ відчуває нестачу фінансово-кредитних ресурсів, необхідних для нормального господарювання. В основі дослідження необхідно визначити еталонний коефіцієнт (K_e), який передбачає зіставлення фактичних обсягів фінансування й обсягів реалізації виробленої продукції суб'єктами МСБ. Показник розраховується за формулою (3).

$$K_e = \frac{O_\phi}{O_p} \cdot 100\%, \quad (3)$$

де O_ϕ – обсяг фінансування МСБ;

O_p – обсяг реалізації виробленої суб'єктами МСБ продукції.

Розрахунок показника створить можливості визначення існуючих фінансових розривів, а також необхідного обсягу фінансових ресурсів, потрібних для задоволення попиту. При цьому показник обсягів фінансування включає такі складові: видані банківські кредити, державне фінансування через РФПП, небанківське фінансування. Однак на сьогодні механізм фінансового забезпечення МСБ передбачає лише залучення банківських кредитів та державного фінансування через РФПП.

2. Здійснення пошуку шляхів фінансування суб'єктів МСБ повинно передбачати співпрацю держави та банків, які мають досвід, бажання та можливості фінансування. Зокрема, необхідно акцентувати увагу та ті банківські установи, мережа відділень яких наявна в кожному населеному пункті, особливо в сільській місцевості.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

3. Вибір пріоритетних сегментів МСБ, на користь яких буде здійснено фінансове забезпечення. У процесі дослідження ролі банківських установ у фінансовому забезпеченні МСБ та результатів впровадження державних програм їх підтримки необхідно враховувати, що оскільки головною метою їх діяльності є надання послуг, задоволення їх потреб і отримання максимального прибутку, то і в оцінці ефективності їх діяльності головним критерієм повинно бути успіх у вирішенні поставлених завдань – зростання показників ефективності діяльності сектору МСБ та зростання економіки країни загалом. Саме тому в нинішніх економіко-політичних умовах необхідно змінити ставлення до МСБ, а головне – до тих, чия діяльність призводить до зростання ВВП регіону та держави в цілому.

Дослідження ефективності діяльності суб'єктів МСБ необхідно здійснювати на базі оцінки показника фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування, оскільки цей показник фактично не залежить від факторів впливу (виду економічної діяльності, географічної належності чи організаційно-правової форми господарювання). Акцент базується на тому, що рівень прибутковості підприємства залежить від обсягу виробленої продукції, доходів та понесених витрат діяльності.

На нашу думку, ефективність діяльності суб'єктів МСБ можливо визначити шляхом встановлення співвідношення та взаємозв'язку фінансового результату й обсягів виробництва МСБ. Таким чином, показник фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування за видами економічної діяльності свідчить, що цей показник залежить як від зовнішніх і внутрішніх, так і від кількісних і якісних факторів, які визначаються видом економічної діяльності, а саме: співвідношення доходів і витрат, особливостей кон'юнктури ринку та попиту, рівня державного фінансового забезпечення, сезонності господарювання, технологічних особливостей виробництва та, зокрема, ефективністю внутрішнього менеджменту МСБ тощо.

Отже, визначити пріоритетні галузі МСБ для фінансового забезпечення можливо за умови економічно обґрунтованого підходу до їх кредитування, що базується на виявленні пріоритетних сегментів МСБ, які в результаті продуктивного використання залучених фінансово-кредитних ресурсів забезпечать економічне зростання.

Нині процес кредитування банками та державними програмами підтримки МСБ здійснюється за умови досягнення економічних ефектів. Тому, враховуючи різний економічний потенціал МСБ, у тому числі його кредитну ємність, видається доцільним застосовувати диференційований підхід при виборі цільових клієнтських груп МСБ залежно від стратегічних завдань банку. Для реалізації такої політики корисним видається використання кредитних рейтингів перспективних сегментів МСБ за видами діяльності, складених із застосуванням показника кредитної ємності сегментів МСБ, адже наявність такої інформації дозволить банкам та державним програмам їх підтримки більш виважено й адресно спрямовувати фінансові ресурси.

При цьому базовою є методика, яка дозволить поглибити аналіз та виявити перспективи банківського кредитування МСБ, використання яких забезпечить розробку результативної кредитної та регіональної політики банків у секторі МСБ. Вказана методика передбачає сегментування за обраними характеристиками МСБ та їх аналіз у розрізі обраних показників діяльності з метою визначення кредитної ємності та можливості складання «кредитних карт» сегментів бізнесу.

Порівняльний аналіз сегментів МСБ здійснюється за використанням показників кількості суб'єктів МСБ, виторг від реалізації товарів (робіт, послуг), величини основних фондів та обсягу інвестицій в основний капітал. Далі проводиться сегментація за організаційно-правовою формою їхньої діяльності та за видами економічної діяльності згідно з УКТ ЗЕД. За основу ранжирування сегментів МСБ для оцінки перспективності кредитування необхідно використовувати показник кредитної ємності ($P_{ке}$) (4), який

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

являє собою потенційно можливий обсяг кредитування в сегменті ринку протягом заданого періоду, обмежений кредитоспроможним попитом МСБ і пропозицією кредитних ресурсів зі сторони банків при певній їх вартості [1, с. 7]:

$$\Pi_{\text{ке}} = 0,4 \cdot \text{Ч}_в + 0,25 \cdot \text{Ч}_{\text{оф}} + 0,2 \cdot \text{Ч}_{\text{св}} + 0,15 \cdot \text{Ч}_i, \quad (4)$$

де $\text{Ч}_в$ – частка виручки сегмента в сукупній виручці сегментів;

$\text{Ч}_{\text{оф}}$ – частка вартості основних фондів сегмента в сукупній вартості основних фондів сегментів;

$\text{Ч}_{\text{св}}$ – частка середньої виручки підприємства в межах сегмента в сумі середніх виручок підприємств всіх сегментів;

Ч_i – частка інвестицій в основний капітал сегмента в загальній сумі інвестицій в основний капітал всіх сегментів.

Вважаємо, що представлена методика дослідження є ефективною, оскільки вибір складових показника і їх вага визначається за ступенем впливу показників діяльності МСБ на величину кредитної ємності сегментів. Зокрема, одним з основних джерел погашення позичкової заборгованості є грошовий потік, головною складовою якого є виручка за реалізовану продукцію (роботи, послуги). Одночасно виручка служить характеристикою розміру бізнесу і визначає потенційну потребу в кредиті. Вартість основних фондів є мірою оцінки майна, здатного виступати заставою. Середня виручка підприємства впливає на грошовий потік і характеризує масштаб діяльності компанії. Також вона дозволяє врахувати ефективність кредитування для банку, тому що видача більшого кредиту при постійній величині витрат на розгляд кредитної заявки забезпечує більшу віддачу від вкладених коштів. Інвестиції в основний капітал відображають потребу в ресурсах для розвитку бізнесу, а позикові кошти можуть виступати їх альтернативним джерелом.

Оцінка факторів, що впливають на кредитну ємність сегментів МСБ, дозволяє визначити перспективні МСБ та здійснити висновки, які необхідно взяти до уваги як банківським установам, так і розробникам державних програм підтримки та розвитку МСБ для забезпечення дієвості та ефективності їх підтримки.

Вважаємо, що у межах диференційованого підходу фінансового забезпечення МСБ виникає можливість розробити спеціальну кредитну технологію для кожної з цільових груп МСБ. Відповідно до цього кожна технологія фінансового забезпечення повинна передбачати індивідуальну методику кредитного аналізу, заставного майна, адміністрування кредиту, притаманну кожній окремій сфері діяльності. У свою чергу, саме вид економічної діяльності, як визначальний фактор впливу на ефективність функціонування МСБ, створить умови підвищення ефективності їх фінансового забезпечення шляхом виявлення перспективних та збиткових МСБ, а також запровадження диференціації програм фінансового забезпечення та стандартизації кредиту в їх межах, що допоможе зменшити витрати на їх провадження, мінімізацію кредитних ризиків. Такий підхід створить умови впровадження та реалізації різноманіття інструментів та методів фінансового забезпечення кожної сфери бізнесу. Крім того, критерій виду діяльності повинен ретельніше досліджуватися в динаміці.

4. Вважаємо, що у процесі звернення до процедури гарантування кредитів важливо віддавати перевагу саме тим суб'єктам МСБ, які обмежені у доступі до фінансування. У зв'язку з цими обставинами для суб'єктів необхідно розробити чіткі умови використання гарантійних схем. При цьому, досліджуючи умови кредитування та розглядаючи можливості гарантування повернення кредитних коштів суб'єктами МСБ фактичним позичальникам, необхідно враховувати «ефект примноження», який надає можливість з'ясувати, чи можливо за умови надання гарантійних кредитних коштів досягнути примноження результатів діяльності суб'єкта МСБ (фінансовий результат, обсяги виробництва та реалізації продукції), що в цілому впливає на зростання макроекономічних показників держави.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

5. Моніторинг ефективності фінансового забезпечення МСБ необхідно здійснювати з позиції задоволення потреб МСБ у кредитних коштах, змін ринкових умов їх господарювання і, як наслідок, прирості макроекономічних показників, оцінювання яких необхідно здійснювати на основі показника економічної ефективності фінансового забезпечення МСБ (Ееф).

Вважаємо, що дотримуючись вказаних пропозицій та рекомендацій в Україні можливо створити належне середовище фінансового забезпечення МСБ.

Висновки і пропозиції. Запропонований механізм економічного обґрунтування доцільності використання фінансових ресурсів у межах фінансового забезпечення МСБ має цінність застосування, адже забезпечує визначення фактичної потреби МСБ у кредитних коштах, групує суб'єктів за потенціалом зростання, мінімізує кредитні ризики шляхом дослідження умов гарантування наданих кредитів. Загалом, банківські установи, використовуючи таку схему відбору МСБ у процесі кредитування, підвищують ефективність діяльності, а також активізують фінансове забезпечення суб'єктів бізнесу.

Список використаних джерел

1. Антончиков С. «Карты» сегментов малого и среднего бизнеса РФ. Рейтинги перспективности кредитования сегментов МСБ [Электронный ресурс] / С. Антончиков. – Режим доступа : <http://www.banki.ru/news/research/?id=4508503>.

2. Мацелюх Н. П. Розвиток форм і методів кредитування малого та середнього бізнесу / Н. П. Мацелюх, О. М. Унинець // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 9-10 (1). – С. 38–41.

3. Мироненко О. В. Разработка методических подходов к оценке развития малого бизнеса в регионе [Электронный ресурс] / О. В. Мироненко, А. А. Крюкова. – Режим доступа : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_PqA3PFbHDAJ:vestnik.kstu.edu.ru/Images/ArticleFile/2010-2-15.pdf+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=opera.

4. Яковенко С. Н. Теоретические аспекты финансирования малого и среднего бизнеса коммерческими банками / С. Н. Яковенко, А. А. Лондарь // Научный журнал КубГАУ. – 2013. – № 91 (07). – С. 1–10.

References

1. Antonchikov, S. «Karty» segmentov maloho y sredneho byznesa RF. Reitynhy perspektyvnosti kredytovaniya segmentov MSB [“Maps” segments of small and medium-sized businesses in Russia. Rating of credit prospectivity for SME segments]. Retrieved from <http://www.banki.ru/news/research/?id=4508503>.

2. Matseliukh, N.P., Unynets, O.M. (2013). Rozvytok form i metodiv kredytuvannia maloho ta serednoho biznesu [Forms and methods of small and medium business financing development]. *Ekonomichnyi chasopys – XXI – Economic Annals-XXI*, № 9-10 (1), pp. 38–41 (in Ukrainian).

3. Myronenko, O.V., Kriukova, A.A. *Razrobotka metodycheskykh podkhodov k otsenke razvytyia maloho byznesa v rehyone [Development of methodological approaches to assessing the development of small business in the region]*. Retrieved from http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_PqA3PFbHDAJ:vestnik.kstu.edu.ru/Images/ArticleFile/2010-2-15.pdf+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=opera.

4. Iakovenko, S.N., Londar, A.A. (2013). Teoreticheskie aspekty finansirovaniia malogo i sredneho biznesa kommercheskimi bankami [Theoretical aspects of the financing of small and medium businesses by commercial banks]. *Nauchnyi zhurnal KubHAU – Scientific Journal of KubSAU*, № 91 (07), pp. 1–10 (in Russian).

Абрамова Алла Сергіївна – кандидат економічних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, Україна).

Абрамова Алла Сергеевна – кандидат економічних наук, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (ул. Коцюбинского, 2, г. Черновцы, 58012, Украина).

Abramova Alla – PhD in Economics, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2 Kotsiubynskiy Str., 58012 Chernivtsi, Ukraine).